

GIÁO DỤC ĐẠO ĐỨC THÔNG QUA HOẠT ĐỘNG TRẢI NGHIỆM TRONG TRƯỜNG PHỔ THÔNG

EDUCATING MORALITY THROUGH EXPERIENTIAL ACTIVITIES IN GENERAL SCHOOLS

TRẦN THANH BÌNH

Trường Trung học Cơ sở Ngô Sỹ Liên, Tân Bình, tranbinh1981.edu@gmail.com

THÔNG TIN	TÓM TẮT
Ngày nhận: 01/3/2021 Ngày nhận lại: 13/3/2021 Duyệt đăng: 25/3/2021 Mã số: TCKH-S01T3-B14-2021 ISSN: 2354 – 0788 Từ khóa: <i>trải nghiệm, giáo dục đạo đức, giáo dục phổ thông.</i> Key words: <i>experience, ethical education, general education.</i>	Bài viết trình bày một số khái niệm của giáo dục đạo đức thông qua hoạt động trải nghiệm ở trường phổ thông. Đồng thời, xác định nội dung hoạt động giáo dục đạo đức thông qua hoạt động trải nghiệm ở trường phổ thông từ mục tiêu, tới nội dung, phương pháp, hình thức và các điều kiện hỗ trợ. ABSTRACT <i>This article introduces concepts of educating morality through experiential activities in general schools. At the same time, we determine the content of the ethical education through the experiential activities in general schools from the objectives, to the contents, methods, forms and supporting conditions.</i>

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Ngày 4/12/2019, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Chỉ thị số 31/CT-TTg về tăng cường giáo dục đạo đức, lối sống cho học sinh, sinh viên. Trong đó nêu rõ: “tăng cường giáo dục đạo đức, lối sống cho học sinh, sinh viên thông qua các hoạt động giáo dục, đào tạo và trải nghiệm” [3]. Đây là một chủ trương của Đảng và Nhà nước Việt Nam tạo ra những thay đổi lớn trong công tác giáo dục đạo đức trong các cơ sở giáo dục hiện nay.

Trong trường học ngày nay, chương trình giáo dục đạo đức được xuyên suốt từ lớp nhỏ đến lớp lớn. Bậc mầm non là giáo dục lễ giáo, bậc tiểu học là môn đạo đức, bậc trung học là môn giáo dục công dân. Dạy đạo đức trong nhà trường vẫn được coi là một trong những hướng đi quan trọng để chống sự xuống cấp đạo đức của một bộ phận học sinh. Tuy nhiên, chương

trình giảng dạy hiện nay nặng về lý thuyết, hàn lâm, mang tính áp đặt, nhồi nhét, khô cứng, không gắn liền với đời sống, thiếu tính thực tế, thiếu vắng việc hình thành những thói quen đạo đức đúng đắn, chưa tạo dấu ấn trong tâm hồn học sinh khiến học sinh dễ bị tác động của hoàn cảnh xã hội. Việc tăng cường tính trải nghiệm trong giáo dục đạo đức cho học sinh, hình thành nhân cách tốt đẹp được xem như là một hướng đi đúng đắn trong giáo dục hiện đại.

2. MỘT SỐ KHÁI NIỆM

2.1. Giáo dục đạo đức

Cho đến nay, nhiều nhà nghiên cứu đã đưa ra khái niệm giáo dục đạo đức trong các công trình nghiên cứu của mình.

Theo Macarenko (1931): “giáo dục đạo đức có nghĩa là rèn luyện những phẩm chất tốt cho học sinh (tính trung thực, tính thật thà, thái độ tận tâm, tinh thần trách nhiệm, thức kỷ luật, lòng

yêu thích học tập, thái độ xã hội chủ nghĩa đối với người lao động, chủ nghĩa yêu nước) và trên cơ sở đó uốn nắn những sai sót của chúng” [1].

Theo Hà Thế Ngữ, Đặng Vũ Hoạt (1987) thì “Giáo dục đạo đức là quá trình biến các chuẩn mực đạo đức từ những đòi hỏi bên ngoài của xã hội đối với cá nhân thành những đòi hỏi bên trong của bản thân, thành niềm tin, nhu cầu, thói quen của người được giáo dục” [5].

Như vậy, các tác giả đều thống nhất cho rằng giáo dục đạo đức là quá trình hình thành cho con người những quan điểm, những chuẩn mực đạo đức cơ bản của xã hội. Con người có khả năng lựa chọn, đánh giá đúng đắn các hiện tượng đạo đức xã hội cũng như tự đánh giá suy nghĩ về hành vi của bản thân mình. Công tác giáo dục đạo đức góp phần vào việc hình thành, phát triển nhân cách con người mới phù hợp với từng giai đoạn phát triển.

2.2. Hoạt động trải nghiệm

Theo Đinh Thị Kim Thoa (2015), hoạt động trải nghiệm là hoạt động giáo dục, trong đó, dưới sự hướng dẫn của nhà giáo dục, từng cá nhân học sinh được tham gia trực tiếp vào các hoạt động khác nhau của đời sống nhà trường cũng như ngoài xã hội với tư cách là chủ thể của hoạt động, phát triển năng lực thực tiễn, phẩm chất nhân cách và phát huy tiềm năng sáng tạo của cá nhân mình [4].

Theo Thông tư 32/2018/TT-BGDĐT ban hành chương trình giáo dục phổ thông, hoạt động trải nghiệm là hoạt động giáo dục được thực hiện bắt buộc từ lớp 1 đến lớp 12. Trong đó học sinh dựa trên sự tổng hợp kiến thức của nhiều lĩnh vực giáo dục và nhóm kỹ năng khác nhau để trải nghiệm thực tiễn đời sống nhà trường, gia đình và tham gia hoạt động phục vụ cộng đồng dưới sự hướng dẫn và tổ chức của nhà giáo dục, qua đó hình thành những phẩm chất, năng lực chung và năng lực đặc thù [2].

Khái niệm này khẳng định vai trò định hướng, chỉ đạo, hướng dẫn của nhà giáo dục; thầy cô giáo, cha mẹ học sinh, người phụ trách...

Nhà giáo dục không tổ chức, không phân công học sinh một cách trực tiếp mà chỉ hướng dẫn, hỗ trợ, giám sát cho tập thể hoặc cá nhân học sinh tham gia trực tiếp hoặc ở vai trò tổ chức hoạt động, giúp học sinh chủ động, tích cực trong các hoạt động; phạm vi các chủ đề hay nội dung hoạt động và kết quả đầu ra là năng lực thực tiễn, phẩm chất và năng lực sáng tạo đa dạng, khác nhau của các em.

2.3. Giáo dục đạo đức cho học sinh thông qua hoạt động trải nghiệm

Là quá trình tác động tới học sinh, nhằm hình thành cho học sinh ý thức, tình cảm, niềm tin đạo đức và xây dựng những thói quen, hành vi đạo đức trong đời sống xã hội thông qua các hoạt động giáo dục do giáo viên định hướng, thiết kế và hướng dẫn thực hiện, tạo cơ hội cho học sinh tiếp cận thực tế, thể nghiệm cảm xúc tích cực, khai thác những kinh nghiệm đã có và huy động tổng hợp kiến thức, kỹ năng của các môn học để thể hiện những nhiệm vụ được giao hoặc giải quyết những vấn đề của thực tiễn đời sống nhà trường, gia đình, xã hội phù hợp với lứa tuổi.

3. GIÁO DỤC ĐẠO ĐỨC CHO HỌC SINH THÔNG QUA HOẠT ĐỘNG TRẢI NGHIỆM

3.1. Mục tiêu giáo dục đạo đức cho học sinh phổ thông thông qua hoạt động trải nghiệm

Mục tiêu giáo dục đạo đức trong trường phổ thông là nhằm trang bị cho học sinh những tri thức cần thiết về đạo đức nhân văn, văn hóa xã hội, tri thức về cuộc sống, giao tiếp ứng xử, học tập, lao động, hoạt động xã hội. Thông qua hoạt động giáo dục này để hình thành ở học sinh thái độ đúng đắn, tình cảm, niềm tin đạo đức trong sáng đối với bản thân, mọi người xung quanh, hình thành thói quen tự giác thực hiện những chuẩn mực đạo đức xã hội, chấp hành quy định của pháp luật, nỗ lực học tập rèn luyện, tích cực cống hiến sức lực, trí tuệ vào sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước.

3.2. Nội dung giáo dục đạo đức cho học sinh phổ thông thông qua hoạt động trải nghiệm

Chuẩn đầu ra của Chương trình giáo dục phổ thông sau 2018 (Ban hành kèm theo Thông tư của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018) xác định sau khi học xong chương trình giáo dục phổ thông học sinh cần đạt được 5 phẩm chất (yêu nước; nhân ái; chăm chỉ; trách nhiệm; trung thực) và 10 năng lực [2].

Căn cứ vào mục tiêu của giáo dục phổ thông, căn cứ vào chuẩn đầu ra về 5 phẩm chất cần hình thành, phát triển cho học sinh phổ thông, căn cứ vào những yêu cầu cần đạt được của hoạt động trải nghiệm ở trường phổ thông và đặc điểm của học sinh phổ thông trong giai đoạn hiện nay, có thể xác định nội dung giáo dục đạo đức cho học sinh phổ thông hiện nay gồm:

Giáo dục lòng yêu nước: yêu thiên nhiên, di sản, yêu con người; tự hào và bảo vệ thiên nhiên, di sản, con người.

Giáo dục lòng nhân ái: yêu con người, yêu cái đẹp, yêu cái thiện; tôn trọng sự khác biệt giữa con người, nền văn hóa; sẵn sàng học hỏi, hòa nhập và giúp đỡ mọi người; cảm thông, độ lượng; ghét cái xấu, cái ác.

Giáo dục tính chăm chỉ: chăm học, ham học, có tinh thần tự học; chăm làm, nhiệt tình tham gia các công việc của tập thể; vượt khó trong công việc.

Giáo dục tính trung thực: tôn trọng lẽ phải; Lên án sự gian lận; thật thà, ngay thẳng trong học tập và làm việc.

Giáo dục tính trách nhiệm: bảo vệ bản thân, gia đình, nhà trường, xã hội, môi trường; không đổ lỗi cho người khác.

Các nội dung giáo dục đạo đức trên được thực hiện thông qua các hoạt động trải nghiệm hướng vào 04 lĩnh vực: hoạt động phát triển cá nhân, hoạt động lao động, hoạt động xã hội và phục vụ cộng đồng, hoạt động giáo dục hướng nghiệp.

3.3. Phương pháp giáo dục đạo đức cho học sinh phổ thông thông qua hoạt động trải nghiệm

Phương pháp giáo dục đạo đức là cách thức hoạt động chung giữa giáo viên, tập thể học sinh

và từng học sinh nhằm giúp học sinh lĩnh hội được nền văn hóa đạo đức của loài người và dân tộc.

Phương pháp giáo dục đạo đức cho học sinh thông qua hoạt động trải nghiệm cần đảm bảo các đặc điểm sau:

Phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của học sinh; làm cho mỗi học sinh đều sẵn sàng tham gia trải nghiệm tích cực.

Tạo điều kiện cho học sinh trải nghiệm thông qua các hoạt động tìm tòi, vận dụng kiến thức và kinh nghiệm đã có vào thực tiễn, qua đó hình thành, phát triển kỹ năng giải quyết vấn đề và ra quyết định dựa trên những tri thức và ý tưởng mới thu được từ trải nghiệm.

Giúp học sinh có nhận thức đúng về sự vật hiện tượng khách quan, biết phân tích, khái quát hóa, đánh giá chính xác những gì trải nghiệm để kiến tạo kinh nghiệm, kiến thức và kỹ năng mới, củng cố niềm tin, hoặc có sự điều chỉnh thái độ, hành vi của bản thân cho phù hợp.

Từ định hướng đó, để giáo dục đạo đức cho học sinh phổ thông thông qua hoạt động trải nghiệm nhà giáo dục có thể sử dụng các phương pháp sau:

Phương pháp đóng vai: tổ chức cho học sinh nhập vai vào nhân vật trong những tình huống đạo đức giả định để các em bộc lộ thái độ, hành vi, ứng xử

Phương pháp trò chơi: tổ chức cho học sinh thực hiện những thao tác, hành động, lời nói phù hợp với chuẩn mực hành vi đạo đức thông qua một trò chơi nào đó.

Phương pháp dự án: người học thực hiện một nhiệm vụ học tập phức hợp, có sự kết hợp giữa lý thuyết và thực tiễn, giữa giáo dục nhận thức với giáo dục các phẩm chất nhân cách cho học sinh. Thực hành nhiệm vụ này người học được rèn luyện tính tự lập cao, từ việc xác định mục đích, lập kế hoạch hành động, đến việc thực hiện dự án với nhóm bạn bè, tự kiểm tra đánh giá quá trình và kết quả thực hiện.

Phương pháp luyện tập: là phương pháp đưa học sinh vào các hoạt động có kế hoạch, có

mục đích trong một thời gian dài để tạo cho họ thói quen hành vi. Luyện tập càng sớm càng tốt, ngay từ lúc trẻ nhỏ trong gia đình, lớn lên trong nhà trường và thực hiện công việc phải tích cực và sáng tạo. Luyện tập càng đa dạng phong phú thì giá trị đạo đức càng cao. Nhà trường cần tổ chức nhiều hoạt động để học sinh được rèn luyện là điều kiện thuận lợi giúp các em hình thành phát triển nhân cách, xây dựng ý thức đạo đức.

Phương pháp rèn luyện: là phương pháp tổ chức cho học sinh được thể hiện, trải nghiệm sáng tạo về ý thức, xúc cảm, tình cảm, hành vi của mình về các chuẩn mực đạo đức trong những tình huống đa dạng của cuộc sống, qua đó hình thành và củng cố, phát triển được những hành vi phù hợp với các chuẩn mực đạo đức đã quy định.

Tình huống: thông qua những tình huống, hoạt động mới, đa dạng của cuộc sống thực, học sinh được trải nghiệm là những quyết định do chính mình đưa ra và chịu trách nhiệm với những quyết định đó. Nhận ra mình là ai, những phù hợp và chưa phù hợp để điều chỉnh bản thân đáp ứng yêu cầu của chuẩn mực đạo đức. Chính trong quá trình “thâm nhập” vào những tình huống mới, đa dạng của cuộc sống, học sinh tiến hành cuộc đấu tranh động cơ để tự xác định động cơ đúng đắn, định hướng cho hoạt động nhằm giải quyết đúng đắn những tình huống đó. Điều đó sẽ giúp cho ý thức về các chuẩn mực đạo đức ở người được giáo dục được khắc sâu, phát triển đảm bảo những hành vi, hoạt động tương ứng mang tính tự giác, bền vững cao và hình thành thói quen hành vi tương ứng ở họ. Quá trình được trải nghiệm, lặp đi lặp lại những hành vi đó trong những tình huống khác nhau của cuộc sống thực sẽ giúp học sinh biến những hành vi đó trở thành thói quen bền vững.

Phương pháp thi đua: thi đua là phương pháp thông qua các phong trào hoạt động tập thể nhằm kích thích khuynh hướng tự khẳng định ở học sinh, thúc đẩy họ đua tài gắng sức, hăng hái nỗ lực vươn lên ở vị trí hàng đầu và lôi cuốn những người khác cùng tiến lên giành thành tích

cá nhân hay tập thể cao nhất. Phong trào thi đua có thể tổ chức trong các hoạt động, lao động, vệ sinh trường lớp, văn hóa văn nghệ, thể dục, thể thao của tập thể các lớp, các câu lạc bộ ở nhà trường. Thi đua kích thích nhu cầu khẳng định bản thân của học sinh. Học sinh sẽ nỗ lực hết mình tham gia vào quá trình hoạt động thi đua để giành thắng lợi cao nhất trên cơ sở đó đạt được các mục tiêu giáo dục đặt ra. Thi đua tạo môi trường hoạt động tích cực và hiệu quả của học sinh tham gia trên cơ sở đó mục tiêu giáo dục đạt được hiệu quả cao. Trong hoạt động thi đua, với sự nỗ lực hết mình của người tham gia, học sinh sẽ tự nhận thức, đánh giá được bản thân mình trên cơ sở đó có sự điều chỉnh kịp thời đối với bản thân

Mỗi phương pháp giáo dục đạo đức nói trên đều có những ưu và nhược điểm nhất định trong quá trình giáo dục đạo đức cho học sinh, tuy nhiên, ưu điểm nổi bật là hướng vào khuyến khích sự phát triển năng lực nhận thức các vấn đề về đạo đức ở học sinh và vận dụng kiến thức đã học vào cuộc sống. Việc vận dụng các phương pháp trên như thế nào để phát huy những ưu điểm, khắc phục những tồn tại hạn chế, tùy thuộc vào năng lực của giáo viên, trình độ nhận thức của học sinh, vào điều kiện cụ thể của mỗi nhà trường, phụ thuộc vào thời gian tổ chức hoạt động trải nghiệm.

3.4. Hình thức giáo dục đạo đức cho học sinh phổ thông thông qua hoạt động trải nghiệm

Hình thức giáo dục đạo đức cho học sinh phổ thông rất phong phú và đa dạng, không chỉ đóng khung trong các trường học với các giờ giảng trên lớp mà còn đưa các nội dung, chủ đề giáo dục vào mọi hoạt động thực tiễn của cá nhân và tập thể học sinh tại trường lớp, ngoài xã hội qua các hoạt động ngoài giờ lên lớp như: sinh hoạt dã ngoại, lao động công ích, thể thao, văn nghệ, tham quan.

Để gắn hoạt động trải nghiệm trong giáo dục đạo đức cho học sinh ta thường sử dụng hình thức giáo dục đạo đức cho học sinh thông qua

hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp. Các hoạt động ngoài giờ lên lớp rất phong phú về nội dung và hình thức tổ chức như các hoạt động tập thể, vui chơi sinh hoạt chủ điểm, văn nghệ, thể dục thể thao... Các hoạt động ngoài giờ lên lớp giúp học sinh trải nghiệm và hình thành các quan hệ đạo đức, rèn luyện các hành vi đạo đức phù hợp với các chuẩn mực xã hội. Thông qua hoạt động này, học sinh có điều kiện rèn luyện ý chí, nghị lực, tinh thần trách nhiệm, có cơ hội mở rộng và hài hòa các mối quan hệ khác nhau trong xã hội.

3.5. Các điều kiện hỗ trợ giáo dục đạo đức cho học sinh phổ thông thông qua hoạt động trải nghiệm

Để hoạt động giáo dục đạo đức cho học sinh phổ thông thông qua hoạt động trải nghiệm đạt chất lượng, cần có các điều kiện hỗ trợ bao gồm: môi trường văn hóa nhà trường; các điều kiện cơ

sở vật chất và tài chính; trình độ đào tạo của đội ngũ giáo viên; nhận thức của các lực lượng tham gia hoạt động giáo dục đạo đức cho học sinh thông qua hoạt động trải nghiệm; mục tiêu, chương trình, nội dung, phương pháp giáo dục đạo đức học sinh thông qua hoạt động trải nghiệm.

Tóm lại, giáo dục đạo đức cho học sinh là một bộ phận quan trọng, có tính chất nền tảng của quá trình giáo dục toàn diện ở các nhà trường phổ thông. Giáo dục đạo đức thông qua hoạt động trải nghiệm vừa là chủ trương của Đảng và Nhà nước nhằm thực hiện đổi mới giáo dục, vừa đảm bảo tính khoa học hiện đại. Muốn thực hiện giáo dục đạo đức cho học sinh thông qua hoạt động trải nghiệm đạt được chất lượng và hiệu quả, nhà trường phổ thông cần xác định được một cách đúng đắn, đầy đủ mục tiêu, nội dung, phương pháp, hình thức giáo dục đạo đức thông qua hoạt động trải nghiệm.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Anton S. Makarenco (1931), *Bài ca sư phạm*. Nxb. Nhân dân, Moskva.
- [2] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông*, Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/BGD-ĐT ngày 28/12/2018.
- [3] Chính phủ (2019), Chỉ thị số 31/CT-TTg ngày 04/12/2019 về tăng cường giáo dục đạo đức, lối sống cho học sinh, sinh viên.
- [4] Đinh Thị Kim Thoa (2015), *Kỹ năng xây dựng và tổ chức các hoạt động trải nghiệm sáng tạo trong trường trung học*. Tài liệu tập huấn.
- [5] Hà Thế Ngữ, Đặng Vũ Hoạt (1987), *Giáo dục học*, tập 1 và 2. Nxb. Giáo dục, Hà Nội.